

Original article

Sendikalaşma ve Sosyal Harcama İlişkisi: Bir Politika Geri Besleme Etkisinden Söz Etmek Mümkün müdür? ¹

The Relationship Between Unionization and Social Expenditures: Is It Possible to Talk About Policy Feedback Effect?

Ufuk Özer ^{a,*} & Mehmet Hanefi Topal ^b

^aDepartment of Labor Economics and Industrial Relations, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Turkey

^bDepartment of Finance, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Kırklareli University, Kırklareli, Turkey

Özet

Kamu politikaları, yalnızca kolektif politika aktörlerinin eylemlerine karşı bir reaksiyon değildir. Aynı zamanda kolektif politika aktörlerinin örgütlenme gücü üzerinde de etkili olabilir. İkinci duruma literatürde politika geri besleme etkisi denir. Bununla beraber, sendikalaşma ile sosyal harcama ilişkisini politika geri besleme etkisi bağlamında araştıran çok az sayıda ampirik araştırma mevcuttur. Bu çalışmanın temel amacı, 1990 sonrası dönemde sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkileri incelemektir. 24 OECD ülkesinin 1990-2015 dönemi verilerinin kullanıldığı ve panel regresyon ile nedensellik analizlerinin uygulandığı araştırmada, sendikal yoğunluk ve sosyal harcamalar arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, OECD ülkelerinde 1990 sonrası dönemde sendikal yoğunluk sosyal harcamaları, sosyal harcamalar da sendikal yoğunluğu anlamlı bir şekilde arttırmaktadır. Bu sonuçlar, politika geri besleme etkisine dair güçlü bir kanıt sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal harcamalar, Sendikalaşma, Politika geri besleme, Panel veri analizi.

Abstract

Public policies are not only a reaction to collective policy actors' actions but can also impact the organizing power of collective policy actors. The second effect is called the policy feedback effect. In the literature, there are very few empirical studies investigating the relationship between unionization and social expenditure in the context of the policy feedback effect. The aim of this paper is to examine the relationship between unionization and social expenditures in the post-1990 period. This study investigates the relationship between trade union density and social expenditures in 24 OECD countries over the period of 1990–2015 using panel regression and causality analysis. According to the analysis results, in the post-1990 period in OECD countries, trade union density increases social expenditures and social expenditures significantly increase union density. The estimation results provide strong evidence of the policy feedback effect.

Keywords: Social expenditure, Trade union density, Policy feedback, Panel data analysis.

Received: 14 May 2022 * **Accepted:** 30 June 2022 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2022.458.4>

¹ Bu makale 8-12 Mayıs 2018 tarihinde Antalya'da gerçekleştirilen 33. Uluslararası Maliye Sempozyumu'nda sunulan özet bildirinin geri bildirimler doğrultusunda genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

* Corresponding author:

Ufuk Özer is an assistant professor in the Department of Labor Economics and Industrial Relations at Çanakkale Onsekiz Mart University in Çanakkale, Turkey. His research interests include the Labor Economics, Social Policy and Social Security. He has lived, worked, and studied in Çanakkale, Turkey. Email: ufukozer@comu.edu.tr

GİRİŞ

Tarihsel olarak örgütlü emek, refah devletinin şekillenmesinde en önemli faktör olmuştur. Liberal demokrasilerde ortaya çıkan ekonomik çatışmalar, sosyal taraflara [işçi, işveren ve devlete] dayanan endüstri ilişkileri sistemi tarafından uzlaştırılır. Bu nedenle, bir ülkedeki sendikalaşmanın bir göstergesi kabul edilen sendikal yoğunluk o ülkedeki örgütlü emekçi sınıfın ekonomik ve politik gücünü, sosyal harcamaların düzeyi ise refah devleti hacmini temsil eder. Ancak kanıksanmış bir görüşe göre -özellikle 1980 sonrası dönemde- sendikalar sosyal politika inşa sürecinde artık öncesi kadar güçlü değildirler ve refah devletleri de buna paralel olarak ciddi bir daralma/kriz sürecine girmiştir (Pierson, 2000; Hall ve Soskice, 2001). Gerçekten de sendikalaşma istatistikleri gözden geçirildiğinde OECD ülkelerinin büyük çoğunluğunda sendikal yoğunluk oranlarının azaldığı görülür. 2000 yılında üye ülkelerde ortalama sendikal yoğunluk oranı %20,9 iken 2019 yılına gelindiğinde %15,8'e kadar gerilemiştir. Hatta bazı ülkelerde yaklaşık üçte iki oranında üye kaybı yaşanması söz konusudur (OECD, 2022). Benzer şekilde son on yılda, OECD genelinde kamu sosyal harcamaları yavaş yavaş azalarak 2019'da ortalama GSYİH'nin %20'sine kadar gerilemiştir. Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Almanya, İtalya, Norveç ve İsveç GSYİH'lerinin dörtte birinden fazlasını kamu sosyal desteğine ayırırken, Fransa ise GSYİH'nin %30'unun biraz üzerinde kamu sosyal harcamaları gerçekleştiren en yüksek oranlı ülkedir (OECD, 2020).

Sendikalaşma eğilimini yalnızca çalışanların kişisel rasyonel değerlendirmeleri ve fayda-maliyet döngüsü içinde değerlendirmek veya ülkelerde kurulu olan endüstri ilişkileri sisteminin geleneksel karakteristiğini şekillendiren yapıları tek belirleyici olarak kabul etmek de hatalı olacaktır. Bu nedenle sosyal harcamalar ile sendikalaşma arasındaki ilişkide açıklayıcı mekanizmaların tümünü ortaya koymak oldukça güçtür. Bu karamsar tabloya karşı, politika geri-besleme teorisine (PFT) göre sendikalar dahil tüm hükümet dışı kolektif aktörlerin politik gücü, hükümetlerin bu aktörlere ne ölçüde mobilize olma imkânı verdiği ile de ilgilidir (Campbell, 2003; Ebbinghaus ve diğerleri, 2011). Diğer bir ifade ile sadece siyasal karar alma süreçlerinde tek yönlü bir güç-sonuç döngüsü işlemez, bunun yanı sıra politik sistem tarafından yürütülen politika tercihleri de politik aktörlerin kurumsal yapılarını etkileyebilir. Bu kuramsal yaklaşımdan hareketle sosyal harcamaların artmasının sendikaların politik gücünü de artıran bir geri-besleme etkisi ortaya çıkaracağı kabul edilir (Hooghe ve Oser, 2016). Herhangi bir nedenle ortaya çıkmış bir sosyal program, politik aktörlerin yapısı ve beklentileri üzerinde etkiler doğurarak, takip eden dönemler için bağlayıcı bir patika bağımlılığı oluşturabilir ve politika tercihi sadece sonuç değil bizatihi bir sebep haline gelebilir.

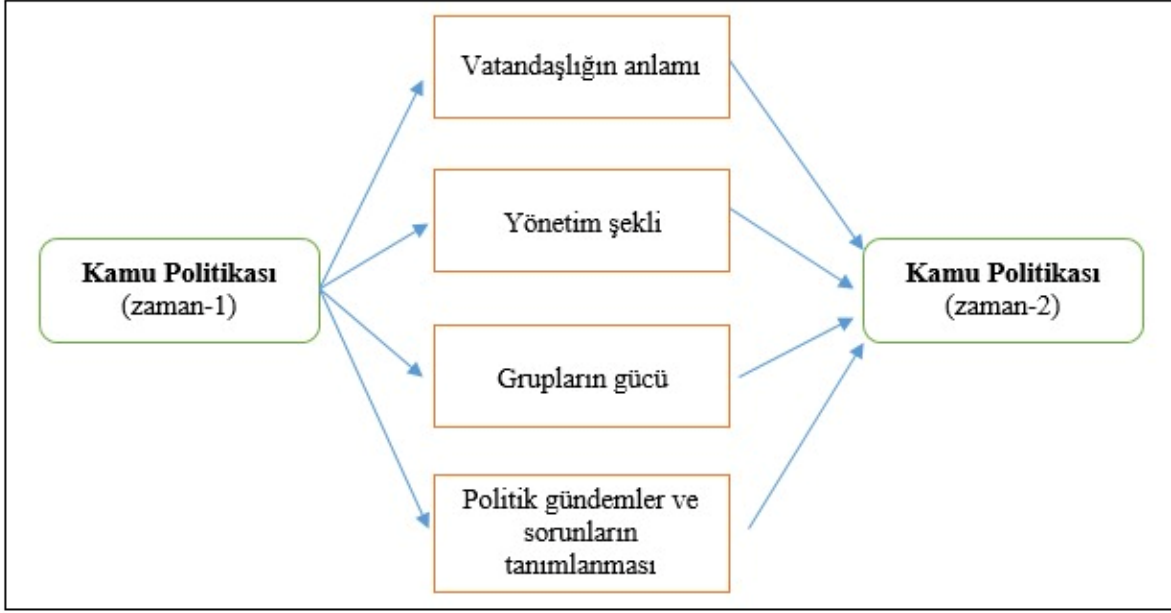
Buna karşın daha önceki sosyal politika yazını ağırlıklı olarak sendikalaşmanın refah devleti kapsamı ve/veya sosyal harcamalar üzerindeki rolüne odaklanmış, sosyal harcamaların sendikalaşma üzerindeki etkisini (Hoghe ve Oser, 2016 hariç) ihmal etmiştir. Literatürdeki bu boşluktan hareketle bu çalışmada ise sendikalaşma ile sosyal harcama ilişkisi iki yönlü olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda

araştırmada sendikal yoğunluk ile sosyal harcamalar arasındaki nedensel bağ ampirik olarak incelenmiştir. Bu kapsamda iki hipotez test edilmiştir. Birinci hipotez (H1), sendikal yoğunluk oranlarındaki artışın [sendikalaşmanın] sosyal harcamaları arttıracığını iddia ederken ikinci hipotez (H2) sosyal harcamalardaki artışların sendikal yoğunluk oranını [sendikalaşma] arttıracığını iddia etmektedir. İkinci hipotezin desteklenmesi aynı zamanda sosyal harcamaların geri besleme etkisi ortaya çıkardığı anlamına da gelmektedir.

Çalışma bu giriş bölümünü takip eden üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Birinci bölüm, araştırma sorusunun kavramsal, teorik ve ampirik arka planını verir. İkinci bölüm, bu çalışmanın araştırmasında kullanılan veri setini ve uygulanan ampirik yöntemleri tanıtır. Üçüncü bölüm, araştırma bulgularını sunar. Çalışma, ampirik sonuçların değerlendirildiği sonuç bölümü ile biter.

TEORİK ÇERÇEVE

Politika yapım sürecinde konu itibari ile çeşitlilik ve değişiklik gösteren kamu politikalarının oluşumu çok aşamalı ve döngüsel bir işleyiş sergiler. Sosyal bir problemin varlığı ve gündeme taşınması ile başlayan politika yapım süreci, yetkili aktörlerce problemin üzerinde çalışılması, yapılacakların ya da yapılamayacakların karara bağlanması (politikanın oluşturulması), problemin çözümüne dair uygulama aşamaları ve son olarak değerlendirme ve geri besleme aşamalarından oluşur (Dilaveroğlu, 2017). Politika geri besleme teorisi (PFT) ise, politika kurumlarının kamu tutumlarını şekillendirmede oynadığı role dikkat çeker. Siyaset bilimi genellikle kamu politikasını siyasi süreçlerin bir sonucu (çıktı) olarak görse de ondan farklı olarak PFT, mevcut politikaları, aynı zamanda politika oluşturma sürecinin bir girdisi olarak da görür. Mevcut politikalar, siyasi ortamı ve dolayısıyla bir sonraki dönemdeki politika sonuçlarını, dinamik ve döngüsel bir şekilde temelden yeniden biçimlendirebilir. Bu döngüsel süreç ve sürecin bileşenleri Şekil 1’de görülmektedir. Şekilden açıkça izlenebileceği üzere siyasal süreçlerin bir sonucu olarak (t1 döneminde) uygulamaya giren mevcut politikalar geri besleme etkisi ortaya çıkararak gelecek dönemin (t2 dönemi) yeni politikalarını biçimlendirmektedir.

Kaynak: Mettler, S. ve SoRelle, M. (2018). Policy feedback theory. In *Theories of the policy process* (ss. 103-134). Routledge.

Şekil . Politika Geri Besleme Sorgusu Akışları

Politikalar, politikaların tasarımları ve politika uygulamaları siyasal sistemdeki çeşitli aktörleri (seçmenler, çıkar grupları, seçilmiş politikacılar, bürokratlar ve diğer siyasal ajanlar) farkı şekillerde etkiler. Elit seviyede politikalar bazı çıkar gruplarına diğerlerine göre daha fazla kaynak ayırabilir, neyin “iyi politikalar” olduğuna dair görüşleri şekillendirebilir, bütçe kısıtlamaları getirebilir veya kurumsal kapasiteyi etkileyebilir. Halk düzeyinde ise, bireylerin hükümetin rolü ve toplumsal gruplara yönelik tutumlarını etkileyebilir ve/veya siyasi katılım oranlarını artırıp azaltabilir (Campbell, 2018). Teoriye göre, önceki dönemde ortaya koyulan politikalar siyasi ortamı yeniden ve yeniden şekillendirmekte, bu da gelecekteki politika oluşturma süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Bu şekilde, hali hazırda uygulanan mevcut politikalar, kitle siyaseti için geniş ve çeşitli sonuçlara sahip olan yeni politikaların tasarımı ve yönlendirilmesi için girdiler haline gelir.

PFT'nin geçerliliğini araştıran ampirik çalışmalar yeni sayılabilecek bir tarihten sonra yoğunlaşmaktadır. Artan bir ilgi olmasına karşılık ilgili literatürde kamu politikalarının, politika geri besleme etkilerinin ne kadar büyük olduğuna dair sistematik ve uzlaşma sunan ampirik kanıtları yoktur. Çalışmaların sonuçları, araştırılan politika alanları, yöntem ve politikaların halk üzerindeki etkileri açısından büyük ölçüde heterojenlik sergiler (Larsen, 2019). İlgili literatür incelendiğinde, siyasal katılımın geri besleme etkilerinin görece daha fazla çalışmada araştırma konusu yapıldığı görülür.

Geri besleme etkisi perspektifinden sosyal politikalara yaklaşıldığında, sosyal programların bir kez uygulandıkları durumda yeni bir statükonun ayrılmaz parçaları haline gelebilmekte ve seçmenlerin eğilimlerini değiştirerek ve/veya çalışan ve orta sınıfların refah devleti ile ilişkileri nasıl yorumladıklarını biçimlendirerek refah devleti siyasetini temelden dönüştürebilmektedir. Bununla beraber, refah devletinin kamuoyunun tutumları üzerindeki etkisi vatandaşların faydalandıkları sosyal

programlara nasıl dahil edildiğine bağlıdır. Evrensel (kapsayıcı) refah programları, refah devletinin odağını yeniden dağıtımdan uzaklaştırarak hem orta sınıfların hem de işçi sınıfının ilgisini piyasaya yönelik güvensizliklere doğru kaydırarak daha büyük kamuoyu desteği ortaya çıkarır. Dar kapsamlı (seçici) programlar ise, açıkça yeniden dağıtımcı sosyal programlarla ilgili gömülü çıkar çatışmalarını belirginleştirerek bu programlara olan kamuoyu desteğini aşındırır. Zamanla, bu siyasal dinamikler bir patika bağımlılığına evrilir. Geniş tabanlı siyasal desteğe sahip evrensel refah programları kalıcı hale gelirken dar kapsamlı ve yeniden dağıtımcı refah programları ise orta sınıf seçmenler üzerindeki mali yükü sınırlayabilmek için kullanılan bir politikaya dönüşür (Jordan, 2013).

Pierson (1993), sosyal politikalarda politika geri besleme etkisi tartışmalarının öncüsüdür. Pierson (1993) çalışmasında, bu etkilerin ne zaman takip eden politikaların bir nedeni haline geldiğini ve refah kurumları üzerindeki etkilerini araştırır. Pierson'un politikaların kurumsallaşmış ilişkileri inşa eden güçleri nasıl harekete geçirdiğine yönelik metodolojik yaklaşımı, bu kurumların tarihsel olarak analiz edilmesine dayanır. Pierson, “artan refah getirisi” süreçlerinde, dış faktörlerin değişmesine bağlı olarak bir politika değişimi gerekli olsa bile bu süreçlerin aynı yolu izleyerek devam ettirileceğini öne sürer. Yazar, mevcut politikaların ve kurumların, kimi refah devleti seçmenleri için nasıl somut faydalar yarattığını ve ayrıca mevcut programlarda kesintilere gidilmek istenmesine yönelik bir direncin nasıl ortaya çıktığını ikna edici bir şekilde açıklar.

Pierson (1993), politika geri beslemesini iki ana mekanizmada detaylandırır (Eicke ve Weko, 2022; Dunlop ve Radaelli, 2020). Bu mekanizmalardan birincisi, bazı sosyal politikaların ortaya çıkardığı kaynak dağıtımsal etkilerdir. Sosyal politikalar, bazı toplumsal çıkar gruplarını güçlendirir veya zayıflatır ve bu da gelecekteki politikaları etkiler. İkincisi ise sosyal politikaların ortaya çıkardığı yorumlayıcı etkilerdir. Sosyal politikalar, siyasal aktörlerin sosyal etkileşimini arttırarak yeni bilgilerin elde edilmesine ve karar verme süreçlerinin değişmesine neden olarak yeni politikalar için açılımlar ortaya çıkarır. Ayrıca, Pierson geri besleme etkileri açısından mevcut politikaların özellikle üç siyasal aktörü nasıl etkilediğine odaklanır. Bu aktörler; hükümet elitleri, çıkar grupları ve kitledir.

PFT ile ilgili ilk dönem çalışmalar, mevcut politikaları güçlendiren, bu politikalarda devamlılık ve kalıcılık sağlayan, “olumlu” olarak değerlendirilebilecek geri besleme etkilerine odaklanmıştır. Tarihselci – kurumsalcı olarak nitelendirilen bu ilk dönem politika geri besleme çalışmaları zamanla hedef nüfus ve kitleler üzerindeki kaynak ve yorumlayıcı etkileri, politika seçkinlerinin rollerini ve geri besleme etkilerinin politika tasarımları ve daha geniş kurumsal bağlamlar tarafından nasıl koşullandırıldığını ele alacak şekilde genişler (Béland ve Schlager, 2019). Son yıllarda ise tartışmalar daha çok mevcut politikaları baltalayabilen ve/veya politika istikrarsızlığına, değişimine ya da sona ermesine yol açabilecek ve “olumsuz” olarak değerlendirilebilecek geri besleme etkilerinin önemi üzerinde yoğunlaşır. (Campbell, 2012; Patashnik ve Zelizer, 2013; Jacobs ve Weaver, 2015). Hatta bazı yazarlar politikaların olumlu ve olumsuz geri besleme etkilerinin eş anlı işleyen süreçler olabileceğini

de iddia eder (Jacobs ve Weaver, 2015). Politika geri besleme etkileri büyük ölçüde sosyal politika araştırmalarına konu olmuştur. Bununla beraber PFT son zamanlarda sağlık, iklim ve enerji gibi yeni alanlara da uygulanmaktadır.

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Politika geri besleme bir kez kurulduktan sonra, sosyal politikalar devletin örgütlenmesini yeniden şekillendirir ve siyasal mücadele veren sosyal grupların hedeflerine ve ittifaklarına da etki eder (Weir ve diğerlerine 1988). Çalışanların hedeflerine ulaşmak amacıyla birlikte hareket etmelerine imkân tanıyan sosyal kurumların başında sendikalar gelir. Sendikaların temel amacını çevreleyen tartışmalar önemli ölçüde akademik araştırmalara konu olmuştur. Literatürde sendikaların amaçlarının ne olduğu noktasında görüş ayrılıkları vardır. Bununla beraber, sosyal politika yazınında sendikaların varoluş gerekçesinin üyelerinin hem bireysel hem de kolektif çıkarlarını korumak olduğu yönünde genel kabul vardır.

Sendikalar tarihsel olarak toplumların yerleşik kurumlarından biridir. Hyman'a (2001) göre sendikalar, piyasa, sınıf ve toplum şeklinde tanımladığı üçlü rekabet alanından farklı şekillerde etkilenir ve bu rekabet gerilimleri içerisinde kendi kimliğini oluşturur. Bu bağlamda, ekonomik ve politik koşullar sendikaların toplumdaki rollerine de kaynaklık eder. Hyman'ın kimliklerin üçlü kutuplaşması yaklaşımı, sendikaların amaçlarını açıklayabilmek için oldukça işlevseldir. Herşeyden önce bir sendikanın temel amacı, kimliğini yansıtan hedeflerin peşinden gitmektir.

Hyman'ın tarihsel açıklamalarının çok net bir şekilde ortaya koyduğu gibi hangi sosyal koşullarda ortaya çıktıkları kavranmadan sendikaların temel amacını anlayabilmek mümkün değildir. Diğer sosyal kurumlar gibi sendikalar da bir takım kolektif çıkarlara yönelir. Sendikalar, özellikle emek sınıfının ortak çıkarlarını temsil eder (Hodder ve Edwards, 2015). İşlevlerini yerine getirirken çıkar ve güç ilişkilerini nasıl şekillendiği, bir sendikanın piyasa ile sınıf arasındaki konumunu etkiler. Bu nedenle sendikalar farklı derecelerde pazar ve/veya sınıf odaklı olabilmektedirler. Yani sendikalar, kendi ideolojileri ve kimlikleri doğrultusunda, işverenlerle ve devletle çeşitli etkileşimlere girdikleri gibi toplu pazarlığın yanı sıra sosyal beklentilerin tartışma süreçlerine taşıyıcısı olma işlevini de yerine getirmektedirler.

1980'li yıllarla birlikte sendikalar neredeyse her yerde güç kaybetmiştir. Bununla beraber sendikalar, liberal demokratik devletin değerleriyle çok da çatışmadan işyerinde işçilerin ortak bir sesi olma, istikrarlı bir şekilde artan yaşam standardını elde etme ve ulusal siyasette örgütlülüğü devam ettirme işlevlerini sürdürmüştür (Lopez, 2004). Buna karşılık sendikalar, üye sayılarındaki aşınmaları önlemeyi başaramamışlardır. Bu dönemde üye sayısı ile tanımlanan sendikal yoğunluk oranlarında azalmalar belirgindir. İmalat sektöründeki işlerin azalması, gelişmiş ekonomilerin çoğunda standart dışı ve esnek çalışmanın çeşitli biçimlerinin artması (taşeronluk, dış kaynak kullanımında artış vs),

gelişmekte olan ekonomilerde ise kayıt dışı ekonominin devam etmesi hatta daha da büyümesi küresel ölçekte sendikal yoğunluk oranının gerilemesine neden olmuştur. Ayrıca dünyanın birçok yerinde toplu pazarlığın kapsamı dramatik biçimde daralmış ve halen daralmaya devam etmektedir (Visser, Hayter ve Gammarino, 2015).

Sendikalaşma imkânı ve eğilimi, makro ve mikro faktörlerden etkilenir. Bu faktörler, yapısal, siyasal, sosyo-kültürel ve yasal olmak üzere dört grupta toplanabilir (Mahiroğulları, 2001). Ayrıca kazançlar, işgücünün karakteristik özellikleri, işçi ve işveren tutumları, çalışma hakkı düzenlemeleri, nüfus artış hızı, endüstri yapısı gibi özelliklere bağlı olarak sendikalaşma oranları ülkeden ülkeye değişebilir (Hirsch, 1980; Moore, 1998). Bunların dışında, Hirsch ve Berger (1984) araştırmalarında; pazar yoğunlaşması, sermaye yoğunluğu, işletme ölçeği ve iş riskinin de sendika üyeliği olasılığı önemli ölçüde artırdığını ortaya koyar. Ayrıca yazarlar, sendikacılığın üretimin ve çalışma ortamında sunulan kamusal hizmetlerin kısmen de olsa tamamlayıcısı olduğunu ifade ederek sendikalaşma olasılığının daha çok örgütlenmenin beklenen faydalarına ve maliyetlerine bağlı olduğunu ileri sürer.

Checchi ve Visser (2005), 1980'ler ve 1990'lar boyunca sendikal yoğunlukta yaşanan düşüşe önemli ölçüde bir dizi işgücü piyasası kurumu tarafından aracılık edilen işgücü piyasası değişikliklerinin neden olduğunu gösterir. Çalışmalarının sonuçlarına göre işsizliğin artması, işgücüne yeni katılanların sendikalaşmanın görece daha zayıf olduğu işlere ve işyerlerine yerleştirilmesi, enflasyon oranlarının azalması, endeksleme uygulamalarının kaldırılması ve ikame oranlarının düşürülmesi, kamu istihdamının daraltılması ve grevlerin azalması gibi faktörlerin sendikal yoğunluk oranlarını azalttığını vurgularlar.

Schnabel ve Wagner (2007), 18 Avrupa Birliği ülkesinde yaptıkları araştırmada pek çok ülkede, bireylerin sendika üyesi olma olasılığının, kişisel özelliklerinden, tutumlarından ve iş yerlerinin özelliklerinden önemli ölçüde etkilendiğini, sosyal faktörlerin ise ancak küçük bir rol oynadığını ortaya koymuşlardır. Araştırmada, işyerinde sendikanın mevcut olup olmadığı ve çalışanların güçlü sendikalara yönelik tutumları, sendikalaşma olasılığı üzerinde en yaygın (ve aynı zamanda oldukça önemli) etkiye sahip iki değişken olarak belirlenmiştir. Ayrıca çalışma, sendikal yoğunluğun en yüksek olduğu üç ülkenin (Danimarka, İsveç ve Finlandiya) hepsinde sendika tarafından yönetilen işsizlik sigortasına sahip olmasına ve ayrıca bu ülkelerde kadınların sendikaya üye olma olasılığının erkeklerden daha yüksek olmasının tesadüf olmayacağına da dikkat çeker. Bu gözlem, kişisel ekonomik risk algıları ile sendikanın sunduğu sosyal hizmetlerin faydası arasındaki bağı açıklayan rasyonel seçim teorisi ile de uyumludur. Yine de bu ülkeler arasındaki sendikal yoğunluk ve sendika üyesi olma olasılığı farklılıklarına bir açıklama getirirse de ulusal gelenekler, işçi hareketinin tarihi ve mevcut şekli veya bireylerin sendika yapıları üzerindeki belirlemeci rolleri gibi başka faktörler de önemli olabilmektedir.

Schnabel (2020) çalışmasında, sendikalaşma ve pazarlık kapsamının çoğu ülke ve bölgede düştüğünü ve toplu pazarlığın son on yılda daha merkezî hale geldiğini gösterir. Bununla birlikte,

ülkeler arasında sendikalaşma ve toplu pazarlık göstergeleri arasında önemli farklılıklar olduğu da görülür. Çalışma sendikalaşma oranlarının, ülkeler arasında farklılık gösterebilen bir dizi yapısal, döngüsel, kurumsal ve sosyo-demografik faktörler tarafından belirlendiğini ortaya koymuştur. Sendikalaşmanın önemli bir belirleyicisi olan sendika tarafından yönetilen işsizlik sigortası çok az ülkede mevcuttur ve sendikaların işyerine erişimi ve işyerindeki varlığı da ülkeler arasında önemli ölçüde farklılık gösterir.

Ayrıca sendikalaşma oranının artması veya azalması, ekonominin sektörel yapısındaki ve işgücünün bileşimindeki değişikliklerden etkilenir. Ancak bu faktörlerdeki değişimlerin son dönemde sendikalaşma oranlarında görülen düşüşe olan etkisi yaygın inancın aksine mütevazı düzeydedir. Küreselleşmenin sendikalaşma ve toplu pazarlık üzerindeki etkisi tam olarak açıklığa kavuşturulabilmiş değildir. Fakat sendikalaşma ile toplu pazarlığın ademi merkezileşmesi arasındaki ilişki hem teorik hem de ampirik olarak görece daha açıktır. Pazarlık kapsamı, sendika yoğunluğundan çok toplu pazarlığın gerçekleştiği düzeye bağlıdır. Çok işverenli pazarlıkların olduğu ülkelerde sendikalaşma tipik olarak yüksek ve istikrarlıdır ve birçok ülkede pazarlık yapılarının ademi merkezileşmesi, son yıllardaki pazarlığın kapsamındaki düşüslere katkıda bulunmuştur (Schnabel ve Wagner, 2007). Ancak şunu belirtmek gerekir ki sendikaların çalışanları temsil etme gücü yalnızca sendikal yoğunlukla ile de ilişkilendirilemez. Toplumsal bir etki ajanı olarak sendikalar, tabanlarından gelen talepleri ve üyelerinin politik beklentilerini siyasal süreçlerde sosyal programlara aktarabildikleri ölçüde başarılı olabilmektedir.

Sendikalar ile sosyal harcamalar arasında bağ ise güçlü bir geçmişe sahiptir. Endüstrileşmenin getirdiği olumsuzluklara örgütlenerek direnen işçiler, hem ekonomik sistemin kendilerine taşıdığı risklere hem de kendileri dışındaki toplumsal grupların haklarını arttıran bir misyon üstlenmişlerdir. Küreselleşme sürecinde bu misyonun farklı bir mekanizma ile de olsa sürdüğü iddia edilebilir. Kaymaz (2018)'ın Cameron (1978)'e atıfla belirttiği gibi; ülkelerde iyi işleyen bir piyasa ekonomisi ve özel sektörün hakimiyeti bulunmasına rağmen hükümetlerin sosyal hizmetler sağlamaktan geri kalmadığı bir sürecin asıl sebebi ekonominin dışı açıklığının artmasını takiben yoğunlaşmanın arttığı endüstrilerde ortaya çıkan sendikal faaliyetler dolayısıyla işçilerin pazarlık gücünü yükseltmesidir. Artan sendikal faaliyetler hükümetleri sosyal harcamaları arttırmaya zorlar. Bu bize Orloff ve Skocpol (1984)'un sendikaların temsili demokrasilerde hükümetler üzerindeki dönüştürücü gücünü vurguladıkları çıkarımlarını hatırlatır. Onlara göre "refah devleti, sivil toplumda emeğin artan gücünün bir ürünüdür". Refah devletinin tarihsel kökenlerini ve daha sonraki büyümesini açıklamanın yolu, sendikaların ortaya çıkışındaki farklılıkları ve sosyal güvenlik önlemlerini etkilemek için devlet gücünün elde edilmesi ve kullanılması için seçime dayalı siyasi partiler oluşturmak veya yeniden yönlendirmek için stratejik yeteneklerindeki farklılıklar da aramak gerekir.

Kolektif bir aktör olarak sendikalar, çağdaş refah rejimlerinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Refah devletinin ciddi dönüşümlere uğradığı son dönemle beraber sendikaların siyasal güçlerinin önemli bir kısmını kaybettiği iddia edilmektedir. Ancak bu yaygın inancın aksine bazı araştırmalar, sendikaların halen sosyal politikalar üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğunu ileri sürer. Sendikaların sosyal politikaları etkilemedeki gücü pek çok ampirik çalışmaya da konu yapılmıştır. Söz konusu araştırmalar, ekonomik gelişme ve kurumsal faktörler gibi sendikalaşmanın da sosyal harcamaların eşit derecede önemli belirleyicisi olabileceğini ortaya koymuştur (Boreham, Hall ve Leet 1996; Béland 2001; Bradley ve diğerleri 2003; Pontusson 2013; Zárate Tenorio, 2014). Buna karşılık sosyal harcamaların sendikalaşmanın bir belirleyicisi olup olmayacağını araştırmasına konu yapan çalışma ise yok denecek kadar azdır. Diğer tüm çalışmalardan farklı olarak Hoghe ve Oser (2016), PFT'den hareketle sosyal harcamaların sendikal yoğunluğu arttırıcı bir politika geri besleme etkisi ortaya çıkarabileceğini iddia etmiştir. Yazarlar 1980 sonrası dönemde sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki iki yönlü ilişkiyi OECD ülkeleri örnekleminde ve ampirik olarak incelemiştir. Ayrıca yazarlar, sendikalaşma ile sosyal harcama arasındaki ilişkilerin ülkelerin kapitalist biçimlerine göre farklılaşacağını da dikkate almışlar ve OECD ülkelerini liberal ve düzenlenmiş piyasa ekonomisi şeklinde ayırtmışlardır. Araştırmalarının sonuçlarına göre, OECD ülkelerinde incelenen dönemde sendikal yoğunluk sosyal harcamaları pozitif yönde etkilemektedir. Ayrıca sosyal harcamalar da sendikal yoğunluk üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla güçlü bir politika geri etkisi bulunmaktadır. Araştırmanın diğer bir sonucuna göre, liberal piyasa ekonomilerinde sendikal yoğunluk sosyal harcamalar üzerinde etkili değilken koordineli piyasa ekonomilerinde pozitif yönde etkilemektedir.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırma Modeli

OECD ülkelerinde sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, araştırmanın ampirik modellerini oluşturmak ve ilgili değişkenleri belirlemek amacıyla daha önceki literatür ve verilere erişim imkanı olup olmadığı dikkate alınmıştır. Ayrıca araştırma modelleri oluşturulurken özellikle Hooghe ve Oser'in (2016) çalışması referans alınmıştır. Söz konusu çalışmada araştırmacılar yalnızca sendikalaşma ya da sosyal harcamaların belirleyicilerinin neler olduğunu incelememektedir. Kolektif aktörlerin hükümet politikalarını etkileyebileceği gibi hükümet politikalarının da kolektif eylemler üzerinde etkili olacağını iddia ederek sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki iki yönlü etkileşimi (politika geri besleme etkisinin varlığını) de ampirik olarak incelemişlerdir.

Hooghe ve Oser (2016) çalışmalarında sol parti hükümetlerinin, kapitalist özelliklerin, seçimlere katılım oranının, kişi başı milli gelirin, incelenen dönemin, ekonomik büyüme oranının, ticari dışa açıklığın, işsizlik oranının, yaşlı nüfusun ve kentleşmenin sendikalaşma ve sosyal harcamaların ortak

belirleyicileri olduğunu belirtmişlerdir. Söz konusu çalışmadan farklı olarak bu çalışmada daha önceki literatürden de hareketle (bkz. örneğin Ng, 1988; Bean ve Holden, 1994; Riley, 1997; Canikalp ve Ünlükaplan, 2007; Portrafke, 2009; Lewkowicz ve Lewczuk, 2017; Soares ve Machado, 2020; Schnabel, 2020; Mina, 2021) vergi gelirlerinin, kamu borçlarının ve ülkelerin mali yerleşme seviyelerinin de sosyal harcama ya da sendikalaşma üzerinde etkili olabileceği dikkate alınarak modellerin kontrol değişkenler seti genişletilmiştir. Bu kapsamda tahmin edilecek temel araştırma modelleri şu şekilde yazılabilir;

$$\text{Sosyal harcamalar}_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \text{Sendikal yoğunluk}_{it} + \beta' X_{it} + \mu_i + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\text{Sendikal yoğunluk}_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \text{Sosyal Harcamalar}_{it} + \beta' X_{it} + \mu_i + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Burada i ve t sırasıyla paneldeki birimleri (24 OECD ülkesi*) ve incelenen dönemi (1990-2015) ifade etmektedir. α_0 modellerin sabit terimi olup kesme noktasıdır. β_1 , temel açıklayıcı değişkenler olan sendikalaşma ve sosyal harcamaların birbirleri üzerindeki etkisini veren katsayılardır. β' ise X ile ifade edilen kontrol değişkenler setindeki her bir değişkenin katsayısını ifade etmektedir. Eşitlikteki μ_i ve ε_{it} sırasıyla birimlerin (ülke) etkileri ve hata terimlerini tanımlamakta olup hata terimlerinin yansız, doğrusal ve normal dağılım özelliğine sahip olduğu varsayılmaktadır. Araştırma modellerinin temel değişkenleri sosyal harcamaları temsilen sosyal harcama yükü ve sendikalaşmayı temsilen sendikal yoğunluk oranıdır. Dikkat edileceği üzere politika geri besleme etkisini belirleyebilmek amacıyla her iki modelde kontrol değişkenler seti aynen korunurken yalnızca temel değişkenlerin bağımlı ya da bağımsız değişken olma durumunda değişiklik yapılmaktadır.

Sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkiler toplamda 8 model bağlamında tahmin edilmiştir. Sendikalaşmanın sosyal harcamalar üzerindeki etkisi 4 ayrı model (Model No. 1 – 4) çerçevesinde analiz edilmiştir. 1 ve 2 numaralı tahmin modelleri baz modellerdir. Bu modellere sosyal harcamaların yalnızca temel belirleyicileri (sol parti, oylamaya katılım, vergi gelirleri, kişi başı gelir ve periyot etkisi) olarak kabul edilen değişkenler yer almaktadır. 2 numaralı modeli 1 numaralı modelden ayıran nokta, sendikal yoğunluğun etkisinin gecikmeli olarak da ortaya çıkabileceğini hesaba katmasıdır. Dolayısıyla 1 numaralı modeldeki sendikal yoğunluğun cari dönem değeri ($\text{Sendikal yoğunluk}_{it}$) yerine 2 numaralı modelde sendikal yoğunluğun bir önceki dönem değeri ($\text{Sendikal yoğunluk}_{it-1}$) bulunmaktadır. Modellerin açıklayıcılık düzeyini (R^2) arttırabilmek için 3 ve 4 numaralı modellere ilave kontrol değişkenler (kamu borçları, mali federalizm, büyüme, dışa açıklık ve işsizlik oranları ile yaşlı nüfus ve kentleşme) eklenmiştir. Sendikal yoğunluğun gecikmeli etkisini hesaba katmak için 3. modelden farklı olarak 4. modelde sendikal yoğunluğun gecikmeli değeri yer almaktadır. Sosyal harcamaların sendikal yoğunluk üzerindeki etkisi de 4 ayrı model (Model No. 5 – 8)

* Örnekleme dâhil edilen 24 OECD ülkesi; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Çekya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç, Güney Kore, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri.

çerçevesinde analiz edilmiştir. 5 ve 6 numaralı araştırma modelleri daha az sayıda kontrol değişkenli baz modeller iken 7 ve 8 numaralı modeller ilave değişkenler içeren genişletilmiş modellerdir. Yine gecikme etkilerini hesaba katmak amacıyla 6 ve 8 numaralı modellerde sosyal harcamaların cari dönem değerleri yerine bir önceki dönem değerleri (*Sosyal Harcamalar_{it-1}*) yer almaktadır.

Araştırma Değişkenleri ve Veri Seti

Çalışmada, sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 24 OECD ülkesinin 1990-2015 dönemi verileri kullanılmıştır. Araştırma modellerinin temel açıklayıcı değişkenleri ülkelerin sosyal harcama yükü ve sendikal yoğunluk oranlarıdır. Sosyal harcamalar verisi OECD'nin SocX veri tabanından temin edilmiştir. OECD tarafından sosyal harcamaları dört ayrı harcama bileşeni (emeklilik; çalışma yaşındaki nüfusa sağlanan gelir desteği; sağlık harcamaları ve diğer tüm sosyal hizmet harcamaları) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu dört harcama türünün toplanması suretiyle elde edilen toplam sosyal harcamaların gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranlanarak veri setine dahil edilmiştir. Sendikal yoğunluk, çalışanların örgütlenme derecesi açısından sendikal hareketin gücünün bir göstergesi olarak kabul edilir. Bu çalışmada kullanılan sendikal yoğunluk oranı, sendikal çalışanların istihdam edilen ücretli ve maaşlı çalışanlara oranı şeklinde ölçülmüştür. Ülkelerin sendikal yoğunluk oranı verileri OECD'den temin edilmiştir. Ancak Türkiye'nin özellikle 1990'lı yıllara ait sendikal yoğunluk verilerinde bazı tutarsızlıklar olması nedeniyle Türkiye verileri birden fazla kaynaktan (OECD, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Çelik ve Lordoğlu, 2006) derlenerek veri setine dahil edilmiş ve böylelikle Türkiye verilerinde de bir standardizasyon sağlanmıştır.

Araştırma modellerinin kontrol değişkenleri sol parti iktidarı kukla değişkeni, oylamaya katılım oranı, toplam vergi yükü, kişi başı milli gelir düzeyi, araştırma dönemi, kamu borç yükü, mali yerelleşme düzeyi, ekonomik büyüme, dışa açıklık, işsizlik ve yaşlı nüfus oranları ile kentlerdeki nüfusu yoğunluğudur. Değişkenlerin kısaca nasıl tanımlandığı ve değişkenlere ait verilerin hangi veri tabanından temin edildiği Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Değişkenler ve Veri Kaynakları

Değişken	Değişken Tanımı	Veri Kaynağı
Sosyal harcamalar	Toplam sosyal harcamaların GSYH içerisindeki (%)	OECD SocX
Sendikal yoğunluk	Sendikal çalışan sayısının toplam çalışan içerisindeki payı (%)	OECD – Trade Union Dataset
Sol parti	0=sol parti; 1=diğer parti iktidarı	WB - DPI
Oylamaya katılım	Parlamento seçimlerine katılım oranı (%)	IDEA
Vergi gelirleri	Sosyal güvenlik kesintileri de dahil olmak üzere gelir, harcama ve servet üzerinden alınan toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı (%)	OECD – Revenue Stats
Kişi başı milli gelir	2010 yılı sabit fiyatlarıyla reelleştirilmiş kişi başına GSYH. Dolar cinsinden hesaplanmış ve logaritması alınmıştır.	WB - WDI
Periyot	1990 – 2015 dönemi	-
Kamu borçları	Kamu kesiminin toplam borçlarının GSYH içerisindeki payı (%)	IMF
Mali yerelleşme	Yerel idarelerin vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı (%)	OECD – Revenue Stats
Ekonomik büyüme	2010 yılı sabit fiyatlarıyla hesaplanmış kişi GSYH artışı. Logaritması alınmıştır.	WB - WDI
Dışa açıklık	Dış ticaret hacminin (İthalat + İhracat) GSYH içerisindeki payı (%)	UNCTAD
İşsizlik oranı	İşgücü içerisinde yer almasına rağmen çalışmayanların toplam işgücü içerisindeki payı (%)	OECD SocX
Yaşlı nüfus	65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı (%)	OECD SocX
Kentleşme	Kentlerde yaşayan nüfus. Logaritması alınmıştır.	WB - WDI

Kısaltmalar: OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü; WB = Dünya Bankası; DPI = Politik Kurumlar Veri Tabanı; IDEA = Demokrasi ve Seçim Yardımları Enstitüsü, WDI = Dünya Kalkınma Göstergeleri; IMF = Uluslararası Para Fonu ve UNCTAD = Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

Araştırma değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri (ortalama, maksimum, minimum, çarpıklık ve basıklık ile Jarque ve Bera [JB] normallik testi) Tablo 2’de görülmektedir. 24 OECD ülkesinin incelenen dönemde (1990-2015) sendikal yoğunluk ve sosyal harcama ortalamaları sırasıyla %31,9 ve %20,1’dir. Sendikalaşma ve sosyal harcama düzeyleri 24 OECD ülkesi arasında homojen bir görünüm sergilememektedir. İncelenen dönemde %87,4 gibi oldukça yüksek bir sendikalaşma düzeyine ulaşmış ülke olduğu gibi %5,4 gibi çok düşük sendikalaşma düzeyine sahip ülke de bulunmaktadır. Benzer şekilde 24 OECD ülkesi içinde sosyal harcamalar GSYH’nin yaklaşık üçte birini sosyal harcamalara ayıran ülke olduğu gibi yaklaşık ancak %2,58 gibi çok düşük kısmını sosyal harcamalara ayıran ülke de bulunmaktadır. Değişkenlerin çarpıklık değerleri 0,12 ile 1,74 arasında değişmektedir. Sosyal harcamalar, oylamaya katılım, vergi gelirleri, kişi başı milli gelir ve yaşlı nüfus değişkenlerinin gözlemleri negatif çarpıklık (sola çarpıklık) özelliği sergilerken diğer değişkenler pozitif çarpıklık (sağa çarpıklık) özelliği sergilemektedir. Basıklık değerleri ise 1,18 ile 9,77 arasında değişmektedir. Özellikle ekonomik büyüme oranı, kamu borçları ve işsizlik oranı gibi ekonomik değişkenler yüksek pozitif basıklık değerlerine sahip olup pek çok değişkenin serisi normal dağılıma göre daha dik (leptokurtik)

görünüm sergilemektedir. Tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri 0'dan oldukça farklı olduğundan JB normallik testinin sonuçlarına göre normal dağılım iddiasındaki temel hipotez ret edilmektedir.

Tablo 2. Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Maks.	Min.	Çarpıklık	Basıklık	JB Testi
Sendikal yoğunluk	614	31.9	87.4	5.39	0.98	2.90	98.9**
Sosyal Harcamalar	614	20.1	34.1	2.58	-0,56	3,07	32.8**
Sol Parti	614	0.67	1	0	0.12	1.18	85.9**
Oylamaya katılım	614	73.6	95.7	40.5	-0.34	2.43	20.4**
Vergi gelirleri	614	34.2	49.4	19.5	-0.23	2.25	20.1**
(L)Kişi başı milli gelir	614	4.49	4.96	3.74	-1.06	3.56	125.1**
Kamu borçları	614	60.3	249.0	3.89	1.74	8.21	1006**
Mali yerelleşme	614	13.6	38.3	0.78	0.70	2.17	68.1**
Ekonomik büyüme	614	1.90	23.9	-8.70	0.43	9.77	1194**
Dışa açıklık	614	37.4	123.9	8.8	1.20	4.45	202.3**
İşsizlik oranı	614	7.68	26.1	1.8	1.59	6.80	629.3**
Yaşlı nüfus	614	14.4	26.0	4.60	-0.43	3.42	23.5**
(L)Kentleşme	614	7.21	8.41	6.30	0.24	2.21	21.9**

Açıklama: JB; Jarque ve Bera normallik testidir. ** en az %5 anlamlılık düzeyinde normallik iddiasındaki temel hipotezin reddedildiğini ifade etmektedir. (L) ilgili değişkenlerin logaritması alınmış halleri kullanılmıştır.

Tablo 3 araştırma modellerinin kontrol değişkenleri ile sendikal yoğunluk ve sosyal harcamalar arasındaki korelasyonel ilişkileri göstermektedir. Korelasyonel ilişkiler değişkenlerin etkileşimini tek başına açıklayamamakla beraber bu yöndeki bir etkinin ön şartı olup genel bir fikir vermektedir. Korelasyon sonuçları incelendiğinde %1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde sendikal yoğunluk ile sosyal harcamalar arasında pozitif ve yüksek sayılabilecek bir korelasyonun ($r=0,498$; $t=14,2$ ve $p=0,000$) olduğu görülmektedir. Sendikal yoğunluk kamu borçları dışında diğer tüm değişkenler ile anlamlı korelasyonel ilişkiye sahiptir. Sendikal yoğunluk otanı; oylamaya katılım, vergi gelirleri, mali yerelleşme, kentleşme, dışa açıklık, işsizlik ve yaşlı nüfus oranları ile pozitif ilişkiye sahip olup sol parti iktidarı ile de anlamlı ilişkisi vardır. Kişi başı milli gelir düzeyi, ekonomik büyüme oranı ve incelenen dönem ise sendikal yoğunluk ile negatif korelasyona sahiptir. Sosyal harcamalar ise tüm değişkenler ile anlamlı korelasyonel ilişkidedir. Sol parti iktidarı, incelenen dönem ile daha yüksek oylamaya katılım, vergi geliri, kamu borcu, mali yerelleşme, kentleşme, işsizlik ve yaşlı nüfus oranları ile sosyal harcamalar pozitif korelasyona sahiptir. Kişi başı milli gelir, ekonomik büyüme ve dışa açıklık oranları ile sosyal harcamalar arasında negatif ilişki bulunmaktadır.

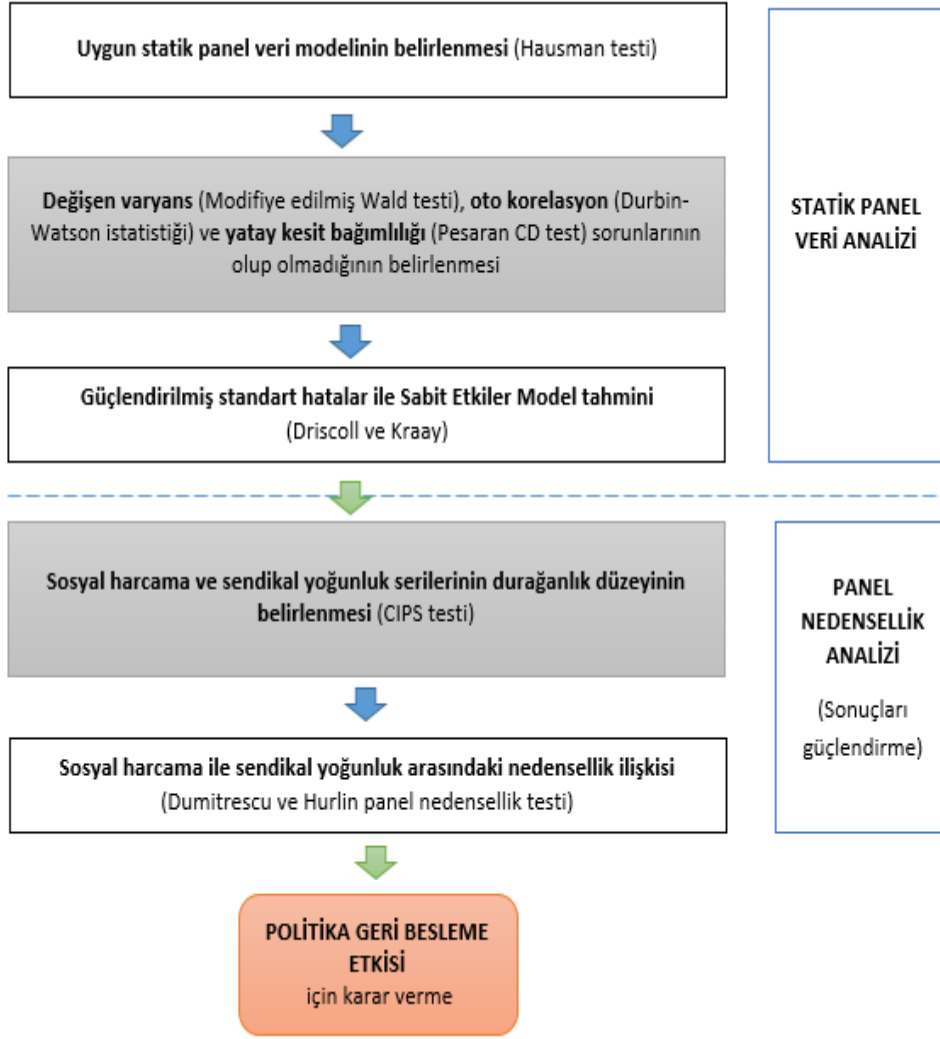
Tablo 3. Sendikal Yoğunluk ve Sosyal Harcamalar ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon

	Sendikal Yoğunluk			Sosyal Harcamalar		
	Korelasyon	İstatistik	Prob.	Korelasyon	İstatistik	Prob.
Sendikal yoğunluk	1	--	--	0.498**	14.2	0.000
Sosyal harcamalar	0.498**	14.2	0.000	1	--	--
Sol Parti	-0.394**	-11.3	0.000	-0.151**	-7.41	0.000
Oylamaya katılım	0.354**	9.37	0.000	0.103**	2.58	0.010
Vergi gelirleri	0.684**	23.2	0.000	0.871**	43.9	0.000
Kişi başı milli gelir	-0.434**	-11.9	0.000	-0.531**	-15.5	0.000
Kamu borçları	0.014	0.34	0.729	0.340**	8.97	0.000
Mali federalizm	0.280**	7.21	0.000	0.203**	5.14	0.000
Ekonomik büyüme	-0.100*	-2.50	0.012	-0.346**	-9.14	0.000
Dışa açıklık	0.287**	7.41	0.000	-0.194**	-4.91	0.000
İşsizlik oranı	0.143**	3.08	0.000	0.253**	6.48	0.000
Yaşlı nüfus	0.313**	8.16	0.000	0.782**	31.0	0.000
Kentleşme	0.580**	17.6	0.000	0.230**	5.86	0.000
Periyot	-0.177**	-4.46	0.000	0.186**	4.69	0.000

Açıklama: ** p<0.01 ve * p<0,05'dir.

Ekonometrik Yöntem

Sosyal harcamalar ile sendikalaşma arasındaki ilişkileri tahmin etmek amacıyla araştırmanın iki aşamalı bir tahmin süreci yürütülmüştür. Araştırmanın ilk aşamasında statik panel veri analizlerinden sabit etkiler modeli (FEM) regresyon tahmini yapılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında ise FEM tahminiyle ortaya çıkarılan olası ilişkinin (politika geri besleme etkisi) desteklenmesi amacıyla panel nedensellik analizi uygulanmıştır. Bununla beraber uygulanan her bir panel veri analizi birden fazla ekonometrik tahminin de yapılmasını gerektirmektedir. İzlenen tüm tahmin adımları aşama aşama Şekil 2'de özet olarak verilmiştir.

Şekil 2. Ekonometrik Tahmin Süreçleri

Panel veri modelleri, değişkenlerin daha çok gözlem içermesi, daha büyük serbestlik derecesine sahip olması, birim ve zaman etkilerinin hesaba katılması ve karmaşık modellerin tahminini kolaylaştırması gibi avantajları nedeniyle zaman serisi ya da yatay kesitsel analizlere göre daha güvenilir sonuçlar üretebilmekte ve daha sınırlı düzeyde kısıtlayıcı varsayımlarla analiz süreçleri yürütülebilmektedir (Greene, 2012). Panel en küçük kareler (POLS), sabit etkiler (FEM) ve rassal etkiler (REM) modelleri ekonomi araştırmalarında en çok kullanılan statik panel veri tahminleridir. Bunlar içerisinde POLS tahmini birim ve zaman etkilerin paneldeki birimlere göre değişmediğini (homojenlik varsayımı) ve değişkenlerin tüm gözlemler için sabit olduğunu varsaymaktadır. Dolayısıyla bu tahmin tekniğinde birim ve zaman etkileri hata terim içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, POLS tahminlerinde eksik gözlemlili değişkenler nedeniyle yanlış sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir (Wooldridge 2010). Dolayısıyla POLS tahmini en azından incelenen ilişkilere yönelik bir fikir vermekle beraber katı varsayımlarından ötürü sapmalı tahmin sonuçları olabilmektedir. POLS tahmininin dezavantajlarından ötürü bu araştırmada FEM ya da REM tahmincilerinden uygun olanın uygulanması tercih edilmiştir.

Statik panel veri analizi sürecinin ilk adımında FEM ve REM tahmin yöntemlerinden hangisinin daha uygun tahminci olduğuna karar vermek amacıyla Hausman testi uygulanmıştır. Hausman testinin temel hipotezi, REM ve FEM ile tahmin edilen katsayılar arasındaki farklılıkların sistematik olmadığını iddia etmektedir. Bunun için Hausman (1978) ki-kare dağılım özelliğine sahip (3) numaralı eşitlikteki gibi hesaplanan bir test istatistiği önermektedir;

$$H = (\beta_{REM} - \beta_{FEM}).(\Sigma FEM - \Sigma REM)^{-1}.(\beta_{REM} - \beta_{FEM}) \quad (3)$$

Burada β_{REM} ve β_{FEM} sırasıyla REM ve FEM tahmincileriyle elde edilen katsayıları; ΣFEM ve ΣREM ise sırasıyla FEM ve REM tahmincileriyle elde edilen katsayıların kovaryans matrisini ifade eder. Eğer Hausman istatistiğinin (H) olasılık değeri %5 anlamlılık düzeyinin altında ise ($p < 0,05$) temel hipotez ret edilmekte ve REM tahmincisine kıyasla FEM tahmincisinin daha tutarlı tahminci olduğuna karar verilir.

Uygun model belirlendikten sonra bir sonraki adımda tahmin modelinde değişen varyans, oto korelasyon ve yatay kesit bağımlılığı gibi varsayımlardan sapmaların mevcut olup olmadığı kontrol edilmelidir. Eğer modellerde değişen varyans, oto korelasyon ve yatay kesit bağımlılığı mevcut ise tahmin edilecek olan katsayıların standart hataları olması gerekenden daha küçük ya da büyük olacağından test istatistikleri de tutarsız olacaktır (Beck and Katz 1995). Söz konusu varsayımların geçerli olup olmadığını belirlemek amacıyla bu adımda bazı spesifikasyon testleri uygulanmıştır.

Modellerde değişen varyans sorununun olup olmadığı modifiye edilmiş Wald testi yardımıyla incelenmiştir. Testin temel hipotezi sabit varyans iddiasındadır. Wald test istatistiği (W), ki-kare dağılım özelliğine sahip olup normallik varsayımı ihlal edilmiş olsa bile geçerli sonuçlar üretebilme gücüne de sahiptir. Test istatistiğinin olasılık değeri en azından %5'den küçük ($p < 0,05$) ise modellerde değişen varyans sorunu olduğu belirlenmiş olmaktadır (Baum, 2001). Modellerde oto korelasyon sorununun olup olmadığı alternatif bir çok oto korelasyon testi ile kontrol edilebilmektedir. Bu çalışmada Bhargava ve diğerleri (1982) tarafından önerilen Durbin-Watson (DW) test istatistiğinin aldığı değere bakılarak modellerin oto korelasyonlu olup olmadığı karar verilmiştir. Oto korelasyon sorununun olmadığından emin olmak için DW değerinin 2 ya da ona çok yakın olması beklenmektedir. 2'den oldukça uzak değerler modelde oto korelasyon sorunu olduğuna işaret etmektedir.

OECD ülkelerinde sosyal refah devleti dönüşümlerinin benzer yolu izlemesinden ötürü araştırma modellerinde yatay kesit bağımlılığının olması beklenmesi gereken bir durumdur. Modellerin hata terimlerinin birbirleriyle ilişkili olmasını ifade eden yatay kesit bağımlılığı sorunu Pesaran (2004) tarafından önerilen CD_{LM} testiyle incelenmiştir. Testin temel hipotezi modelde yatay kesit bağımlılığı olmadığı iddiasındadır. Temel hipotezi test etmek amacıyla CD-test istatistiği (4) numaralı eşitlikteki gibi hesaplanmaktadır;

$$CD (LM) = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{k=i+1}^N \hat{\rho}_{it} \right) \quad (4)$$

Eşitlikte T ve N sırasıyla zaman periyodunu ve yatay kesit sayısını ifade etmektedir. $\hat{\rho}_{it}$ ise yatay kesitlerin en küçük kareler yöntemi ile yapılan tahminden elde edilmiş kalıntılar arasındaki basit korelasyon katsayılarıdır. CD_{LM} testi hem $T > N$ hem de $N > T$ gibi iki durumda da uygulanabilmektedir. Eğer test istatistiğinin olasılık değeri %5'den daha küçük ise modellerde yatay kesit bağımlılığı sorununun olduğuna karar verilmektedir.

Modellerde değişen varyans, oto korelasyon ve yatay kesit bağımlılığının belirlenmesi durumunda klasik FEM tahmininde hesaplanmış olan standart hatalar tutarsız olacağından tahmin sonuçları gerçeklikten uzak olacaktır. Bu çalışmada tüm modellerde üç sorun da gözlemlendiğinden bir sonraki adımda Hoechle'nin (2007) metodolojisi de takip edilerek Driscoll ve Kraay (1998) standart hataları dirençlendirilmiş FEM tahmini uygulanmıştır. Driscoll ve Kraay tahmini pek çok avantaja da sahip olması nedeniyle çalışmalarda çok sık tercih edilen bir yöntemdir. Yöntemin bu diğer avantajları şu şekilde sıralanabilir; hem FEM hem de REM tahminlerine uygulanabilmektedir, non-parametrik ve uzun zaman periyodu durumlarında esnek tahminler yapabilmektedir, dengeli ve dengesiz panel veri modellerine uygulanabilmektedir ve son olarak kayıp gözlemler altında dahi tutarlı sonuçlar vermektedir (Driscoll ve Kraay, 1998; Hoechle, 2007). Driscoll ve Kraay (1998) dirençlendirilmiş standart hata tekniği iki aşamalı bir prosedürü takip etmektedir: Prosedürün ilk adımında açıklayıcı değişkenler ve artıkların çarpımından ortalama değerler elde edilmektedir; ikinci adımda ise bu değerlerle ve HAC tahmincisi aracılığıyla standart hatalar üretilmektedir ve yatay kesit bağımlılığı sorununu azaltmak amacıyla da bazı önemli özellikler ilave edilmektedir (Hoechle, 2007). Uygulamada Driscoll ve Kraay standart hataları Huber ve White veya Newey ve West gibi alternatiflerine kıyasla varsayımlardan sapma durumlarında daha çok tercih edilmektedir.

FEM tahmininden elde edilen ampirik sonucu (politika geri besleme etkisi) destekleyebilmek amacıyla araştırmanın ikinci aşamasında panel nedensellik analizi uygulanmıştır. Sendikal yoğunluk ve sosyal harcama değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisi Dumitrescu ve Hurlin (2012) tarafından geliştirilen panel nedensellik testi yardımıyla incelenmiştir. Bu nedensellik testi değişkenlerin durağan değerlerinin kullanımını gerektirdiğinden testin uygulanmasına geçilmeden önceki adımda panel birim kök testi uygulanmış ve değişkenlere ait serilerin durağanlık mertebesi belirlenmiştir. Ancak bu adımda uygun panel birim kök testinin seçimi önemlidir. Hangi panel birim kök testinin uygulanacağı ise model ya da serilerde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığına bağlıdır. Eğer model ya da serilerde yatay kesit bağımlılığı mevcut ise ikinci nesil testlerden birinin tercih edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ikincil nesil testlerden olan ve Pesaran (2007) tarafından önerilen CIPS testi ile iki değişkene ait serilerin durağanlık sınaması yapılırken modellerde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı CD_{LM} testi ile incelenmiştir.

İkincil nesil panel birim kök testlerinden olan CIPS test istatistiği, paneldeki her bir yatay kesit için hesaplanan genişletilmiş Dickey – Fuller (CADF) istatistiklerine kullanılarak (7) numaralı eşitlikteki gibi hesaplanmaktadır. Testin temel hipotezi durağanlığı sınanan serinin birim köklü olduğu şeklindedir.

$$CIPS = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (5)$$

Eğer hesaplanan CIPS istatistiği, Pesaran (2007) tarafından farklı T, N ve istatistiksel anlamlılık düzeyleri dikkate alınarak tablolaştırılmış kritik değerlerden daha büyük ise birim kök iddiasındaki temel hipotez ret edilecektir. Eğer herhangi bir değişkenin düzeyde durağan olmadığı ancak farkında durağan olduğu belirlenmemiş ise değişkene ait serinin farkı alınarak bir sonraki adımda uygulanacak nedensellik testine geçilmelidir.

Bir sonraki adımda sosyal harcamalar ile sendikal yoğunluk arasındaki olası nedensellik ilişkileri Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi (DH) ile incelenmiştir. DH panel nedensellik testi oldukça güçlü ve alternatiflerine göre pek çok avantaja sahip bir testtir. DH testi, yatay kesit bağımlılığı olma ya da olmama, T>N ya da N>T gibi durumlarda uygulanabilen, kısa panellerde de etkin sonuçlar üreten ve birimlere ait parametrelerin değişmesini de dikkate alan heterojen karakterli bir panel nedensellik testidir. Bu çalışmada nedenselliğin belirlenmesi amacıyla (6) ve (7) numaralı eşitliklerdeki panel veri modelleri kullanılmaktadır;

$$\begin{aligned} \text{Sosyal harcamalar}_{i,t} &= \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} \text{Sosyal harcamalar}_{i,t-k} \\ &+ \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} \text{Sendikal yoğunluk}_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (6)$$

$$\begin{aligned} \text{Sendikal yoğunluk}_{i,t} &= \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} \text{Sendikal yoğunluk}_{i,t-k} \\ &+ \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} \text{Sosyal harcamalar}_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (7)$$

Eşitlikte K, gecikme uzunluğudur. $\gamma_i^{(k)}$, oto regresif parametre, $\beta_i^{(k)}$ ise regresyon katsayıları olup bu parametrelerin zaman içinde sabit oldukları ancak yatay kesitlere göre değişebildiği kabul edilir. Tahmin prosedürü iki aşamalıdır. İlk aşamada her bir yatay kesite ait ortalama Wald istatistikleri hesaplanır. Ortalama Wald istatistikleri standart normal dağılıma yakınsamaktadır. İkinci aşamada ise birimlerin ortalama Wald istatistikleri kullanılarak T>N ve N>T durumlarına göre sırasıyla Zbar ve

Zbar_tilde panel istatistikleri hesaplanır. Testin temel hipotezi, bütün yatay kesitlerde bağımsız değişkenden bağımlı değişkene doğru Granger nedensellik yoktur şeklinde iken alternatif hipotez en az bir bağımsız değişkenden bağımlı değişkene doğru Granger nedensellik vardır şeklindedir. Testin sonucunda 3 durum ortaya çıkabilir; sosyal harcamalar (SH) ile sendikal yoğunluk (SY) arasında (1) iki yönlü nedensellik vardır (politika geri besleme etkisi), (2) herhangi birinden kaynaklı tek yönlü nedensellik vardır ya da (3) nedensellik yoktur.

AMPİRİK BULGULAR

Sabit Etkiler Modeli Tahmin Sonuçları

FEM tahmininde uygulanan spesifikasyon testlerinin sonuçları Tablo 4’de görülmektedir. Hausman testinin sonuçlarına göre tüm araştırma modellerinde hesaplanan test istatistiklerinin olasılık değerleri en azından %5’den küçük olduğundan tahminciler arasındaki farklılıkların sistematik olmadığını iddiasındaki temel hipotez ret edilmektedir. Bu sonuca göre REM tahminine göre FEM tahmini daha uygun tahmin yöntemidir. Araştırma modellerinde değişen varyans sorunu olup olmadığını veren modifiye edilmiş Wald testinin sonuçlarına göre tüm araştırma modellerinde Wald istatistiklerinin olasılık değeri %1’den küçük olup sabit varyans iddiasındaki temel hipotez ret edilmekte tüm modellerde değişen varyans sorunu bulunmaktadır. DW istatistiği araştırma modellerinde oto korelasyon sorunu olup olmadığı ile ilgili fikir vermektedir. Sonuçlara göre tüm modellerde hesaplanan DW istatistiği 2’den oldukça uzak değerlere sahip olup tüm modellerde oto korelasyon sorunu bulunmaktadır. Pesaran (2004) tarafından önerilen CD_{LM} ile modellerde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı belirlenmiş olup tüm araştırma modelleri için hesaplanan LM istatistiklerinin olasılık değerinin en azından %5’den küçük olduğu görülmektedir. CD_{LM} testinin sonuçlarına göre tüm modellerde yatay kesit bağımlılığı bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre REM tahmincisine göre FEM tahmincisi daha tutarlı tahmincidir ancak geleneksel FEM tahmini yapılırsa elde edilecek olan katsayılara ait standart hatalar sapmalı olacaktır ve buna bağlı olarak ilişkilere dair çıkarımlar da hatalı olacaktır. Bu problemi aşmak amacıyla araştırmada, üç temel varsayımdan sapmanın olduğu durum bile tutarlı standart hataların elde edilmesine imkan tanıyan Driscoll ve Kraay (1998) standart hataları dirençlendirilmiş FEM tahmini yapılmıştır.

Tablo 4. Spesifikasyon Testlerinin Sonuçları

Modeller	Hausman Testi (FEM vs REM)		M-Wald Testi (Değişen Varyans)		Durbin-Watson (Otokorelasyon)	Pesaran CD _{LM} -test (Yatay Kesit Bağ.)	
	İstatistik	Prob.	İstatistik	Prob.	DW	İstatistik	Prob.
1	21.29**	0.001	1149.2**	0.000	0.317	13.44**	0.000
2	20.12**	0.002	1236.5**	0.000	0.317	14.05**	0.000
3	61.05**	0.000	1540.3**	0.000	0.363	4.31**	0.000
4	48.20**	0.000	1358.8**	0.000	0.379	5.19**	0.000
5	12.07*	0.045	4806.7**	0.000	0.229	2.36*	0.018
6	13.71*	0.033	3548.1**	0.000	0.224	2.17*	0.029
7	65.87**	0.000	2738.2**	0.000	0.187	3.44**	0.000
8	74.30**	0.000	3699.9**	0.000	0.186	3.50**	0.000

Açıklama: ** ve * sırasıyla $p < 0.01$ ve $p < 0.05$ 'dir.

Çalışmanın birinci araştırma hipotezi (H1) sendikalaşmanın sosyal harcamalar üzerinde anlamlı ve pozitif etkisinin olduğunu iddia etmektedir. Tablo 5, bu hipotez bağlamında oluşturulan modellerin tahmin sonuçlarını vermektedir. Tahmin modellerinin tanısal testleri incelendiğinde F-testinin sonuçlarına göre kurulan tüm modeller istatistiksel olarak anlamlı olup model kurgu hatası bulunmamaktadır. R^2 istatistiği açıklayıcı değişkenler setinin bağımlı değişkendeki (sosyal harcamalar) değişimlerin ne kadar yüzdelik kesimini açıkladığını vermektedir. 1 ve 2 numaralı baz modellerde yer alan açıklayıcı değişkenler sosyal harcamalardaki değişimin yaklaşık %40'ını açıklarken 3 ve 4 numaralı modellerde ilave 7 adet değişken eklendiğinde açıklama yüzdesi yaklaşık %69'a çıkmaktadır. R^2 'deki bu önemli artış eklenen değişkenlerin sosyal harcamaların temel belirleyicileri olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 5. Sendikalaşmanın Sosyal Harcamalar Üzerindeki Etkisi

	(1)	(2)	(3)	(4)
Sendikal yoğunluk	0.051** (.024)		0.037** (.014)	
Sendikal yoğunluk_(t-1)		0.053** (.024)		0.043** (.015)
Sol Parti	-0.015 (.072)	-0.013 (.077)	0.043 (.070)	0.032 (.076)
Oylamaya katılım	0.006 (.016)	0.017 (.013)	0.008 (.011)	0.008 (.010)
Vergi gelirleri	0.388*** (.060)	0.392*** (.068)	0.283*** (.039)	0.282*** (.043)
Kişi başı milli gelir	-0.189*** (.047)	-0.210*** (.049)	-0.136*** (.028)	-0.143*** (.028)
Periyot	0.160*** (.026)	0.157*** (.028)	0.070** (.023)	0.044** (.019)
Kamu borçları			0.027*** (.003)	0.026*** (.003)
Mali yerelleşme			0.063** (.021)	0.081*** (.022)
Ekonomik büyüme			-0.023 (.018)	-0.045** (.015)
Dışa açıklık			-0.059*** (.011)	-0.049*** (.015)
İşsizlik oranı			0.283*** (.025)	0.259*** (.022)
Yaşlı nüfus			0.279*** (.059)	0.320*** (.059)
Kentleşme			0.110*** (.035)	0.158*** (.020)
Sabit Terim	-317.0*** (53.8)	-311.8*** (57.1)	-205.1*** (31.8)	-179.6*** (30.8)
Gözlem Sayısı	614	590	614	590
Ülke	24	24	24	24
F-testi	52.9***	45.5***	313.3***	345.8***
R-kare	40.0	38.2	68.7	68.5

Açıklama: *** p<0.01 ve ** p<0.05. Parantez içerisindeki değerler Driscoll-Kraay dirençli standart hatalardır.

Dört ayrı modelin ortak tahmin sonucuna göre incelenen dönemde 24 OECD ülkesinde sendikalaşmanın sosyal harcamalar üzerindeki etkisi pozitifdir ve bu pozitif etki %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla bu sonuca göre birinci araştırma hipotezi ampirik olarak desteklenmektedir. 1990-2015 döneminde sendikal yoğunluktaki %1 oranında artış sosyal harcamalar üzerinde yaklaşık % 0.04 oranında artış yapmaktadır. Sosyal harcamaların diğer değişkenler ile olan ilişkilerine yönelik sonuçlar incelendiğinde vergi ve kamu borç yükünün, mali yerelleşmenin, işsizlik, ve yaşlı nüfus oranları ile kentleşmenin sosyal harcamalar üzerinde pozitif ve anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Ayrıca incelenen dönemde sosyal harcamalar artış eğilimindedir. Buna karşılık sosyal harcamalar kişi başı milli gelir ve dışa açıklık oranından negatif yönde etkilenmektedir. Ekonomik büyümenin sosyal harcamalar üzerindeki etkisi negatif olmakla beraber bu etkinin istatistiksel

anamlılığı tüm modellerde istikrarlı değildir. Sol parti iktidarı ve parlamento seçimlerine katılım oranı ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkiler ise istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Çalışmanın ikinci araştırma hipotezi (H2) sosyal harcamaların sendikalaşma üzerinde anlamlı ve pozitif etkisinin olduğunu iddia etmektedir. Tablo 6, bu hipotez bağlamında oluşturulan modellerin tahmin sonuçlarını vermektedir. Tahmin modellerinin tanısal testleri incelediğinde F-testinin sonuçlarına göre kurulan tüm modeller istatistiksel olarak anlamlı olup model kurgu hatası bulunmamaktadır. R² istatistiklerine göre 5 ve 6 numaralı baz modellerde yer alan açıklayıcı değişkenler sendikal yoğunluktaki değişimin yaklaşık %55'ini açıklarken İlave 7 adet değişkenle beraber açıklama yüzdesi 7 ve 8 numaralı modellerde yaklaşık %62'e çıkmaktadır. R²'deki bu kısmi artış modellere eklenen değişkenlerin sosyal harcamalara göre sendikal yoğunluğun görece daha zayıf belirleyicileri olduğuna işaret etmektedir.

Dört ayrı modelin ortak tahmin sonucuna göre incelenen dönemde OECD ülkelerinde sosyal harcamaların sendikalaşma üzerindeki etkisi pozitif ve bu pozitif etki güçlü istatistiksel anlamlılığa sahiptir. Dolayısıyla bu sonuca göre ikinci araştırma hipotezi de ampirik olarak desteklenmektedir. Katsayılar da istikrar olmamakla beraber 1990-2015 döneminde sosyal harcamalardaki %1 oranında artış sendikal yoğunluk üzerinde yaklaşık % 0.20 oranında artış yapmaktadır. Sendikalaşmanın diğer değişkenler ile olan ilişkilerine yönelik sonuçlar incelendiğinde vergi gelirlerinin, mali yerleşmenin, işsizlik ve yaşlı nüfus oranları ile kentleşmenin sendikal yoğunluk üzerinde pozitif ve anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Sol parti iktidarı da sendikal yoğunluk ile ilişkilidir ancak bu ilişkinin istatistiksel anlamlılığı tüm modeller için tutarlı değildir. Benzer şekilde kişi başı milli gelir düzeyinin sendikal yoğunluk üzerindeki negatif etkisinin de istatistiksel anlamlılığı tüm modellerde tutarlı değildir. Öte yandan sonuçlara göre incelenen dönemde sendikal yoğunlukta azalma eğilimi görülmekte ve büyüme oranları sendikal yoğunluğu negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Buna karşılık parlamento seçimlerine katılım oranı, kamu borç yükü ve dışa açıklık oranı ile sendikal yoğunluk arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 6. Sosyal Harcamaların Sendikalaşma Üzerindeki Etkisi

	(5)	(6)	(7)	(8)
Sosyal harcamalar	0.219** (.075)		0.245** (.117)	
Sosyal harcamalar_(t-1)		0.255*** (.060)		0.146** (.055)
Sol Parti	-0.282 (.204)	-0.446** (.142)	-0.130 (.192)	-0.293** (.117)
Oylamaya katılım	0.077 (.047)	0.059 (.046)	0.028 (.035)	0.012 (.031)
Vergi gelirleri	0.361*** (.095)	0.345*** (.099)	0.460*** (.085)	0.434*** (.084)
Kişi başı milli gelir	-0.139* (.077)	-0.168** (.068)	-0.109 (.078)	-0.039 (.062)
Periyot	-0.526*** (.016)	-0.537*** (.017)	-0.458*** (.038)	-0.485*** (.033)
Kamu borçları			0.010 (.007)	0.002 (.006)
Mali yerelleşme			0.428*** (.087)	0.404*** (.089)
Ekonomik büyüme			-0.230*** (.031)	-0.234*** (.035)
Dışa açıklık			-0.026 (.019)	-0.027 (.022)
İşsizlik oranı			0.124** (.055)	0.101* (.060)
Yaşlı nüfus			0.128* (.074)	0.162* (.080)
Kentleşme			0.365*** (.080)	0.403*** (.065)
Sabit Terim	1064.0*** (35.3)	1088.0*** (37.8)	769.4*** (36.7)	797.7*** (33.9)
Gözlem Sayısı	614	590	614	590
Ülke	24	24	24	24
F-testi	425.2***	414.0***	899.7***	664.0***
R-kare	54.5	55.2	61.8	62.7

Açıklama: *** p<0.01, ** p<0.05 ve * p<0.10. Parantez içerisindeki değerler Driscoll-Kraay dirençli standart hatalardır.

Nedensellik Analizi Sonuçları

FEM tahmin sonuçları sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasında iki yönlü etkileşim olduğunu (her iki hipotezin de desteklendiğini) ve ayrıca politika geri besleme etkisinin de incelenen dönemde mevcut olduğunu da göstermektedir. Bu sonucu güçlendirebilmek (robust etme) amacıyla ayrıca panel nedensellik analizi uygulanmıştır. Sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki nedenselliği belirlemek amacıyla uygulanan DH testi tahminlerde serilerin durağan formlarının kullanımını gerektirdiğinden nedensellik testine geçmeden önce ikinci nesil panel birim kök testlerinden CIPS testiyle serilerin durağanlık düzeyleri belirlenmiştir.

Tablo 7. Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabit ve trendsiz			Sabitli			Sabit ve trendli		
	CIPS			CIPS			CIPS		
Sendikal yoğunluk	-1.745**			-2.676**			-2.428		
Sosyal harcamalar	-0.710			-0.891			-1.494		
D(Sosyal Harcamalar)	-2.126**			-3.260**			-5.033**		
Kritik Değerler	%1	%5	%10	%1	%5	%10	%1	%5	%10
	-1.47	-1.57	-1.74	-2.07	-2.15	-2.30	-2.58	-2.66	-2.81

Açıklama: ** p<0.01'dir

Tablo 7 değişkenlere ait serilerin durağanlık sınaması sonuçlarını vermektedir. Durağanlık düzeyi üç farklı birim kök modeli (sabit ve trendsiz, sabitli ve sabit ve trendli model) altında incelenmiştir. Sendikal yoğunluk serisinin CIPS testi sonuçlarına göre sabit ve trendsiz model ile sabitli model altında hesaplanan CIPS istatistikleri %1 anlamlılık düzeyindeki kritik değerlerden –mutlak değer olarak- daha büyük olduğundan birim kök iddiasındaki temel hipotez ret edilmektedir. Ancak üçüncü birim kök modeline (sabit ve trendli) göre söz konusu seri seviyesinde birim köklüdür. Sendikal yoğunluk serisinin CIPS testi sonuçlarına göre her üç model altında hesaplanan CIPS istatistikleri farklı anlamlılık düzeylerindeki kritik değerlerden daha küçük olduğundan birim kök iddiasındaki temel hipotez ret edilememektedir. Bu sonuçlara göre sosyal harcamalar serisinin kesinlikle seviyesinde durağan olmadığı ancak farkı alındığında durağan olduğu görülmektedir. Sendikal yoğunluk serisinin durağan olup olmadığından emin olmak için çizdirilen zaman yolu grafiğinde serinin trend içeren görünümde olmadığı tespit edildiğinden sabitli model sonucuna göre seviyesinde durağan olduğuna karar verilmiştir.

DH testine geçilmeden önce sosyal harcamalar serisinin farkı alınarak durağan hale getirilmiş daha sonra DH testi uygulanmıştır. Dumitrescu ve Hurlin panel nedensellik testinin sonuçları Tablo 8'de görülmektedir. Testin sonuçlarına göre sendikal yoğunluğun sosyal harcamaların Granger nedeni olmadığını iddia eden birinci model ile sosyal harcamaların sendikal yoğunluğun Granger nedeni olmadığını iddia eden ikinci model için hesaplanan Zbar istatistiklerinin (yatay kesit bağımlılığı nedeniyle) bootstrap yoluyla elde edilmiş olasılık değerleri %1'den küçüktür. Bu sonuçlara göre %1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde sendikal yoğunluk ile sosyal harcamalar arasında iki yönlü nedensellik bulunmaktadır ve bu bulgular bir önceki aşamada ortaya konan politika geri besleme etkisini desteklemektedir. Ayrıca iki değişkenli bu iki nedensellik modellerinde yatay kesit bağımlılığı olup olmadığından emin olabilmek amacıyla CD_{LM} testi de uygulanmıştır. Testin sonuçlarına göre her iki modelde de %1 anlamlılık düzeyinde yatay kesit bağımlılığı bulunmaktadır.

Tablo 8. Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Dumitrescu ve Hurlin Nedensellik Testi				Yatay Kesit Bağ.	
Temel Hipotez (H ₀)	Wald	Zbar	Prob.	CD _{LM} -test	Prob.
Model-1. Sendikal yoğunluk sosyal harcamaların (homojen biçimde) Granger nedeni değildir	9.64	5.61**	0.000	34.36**	0.000
Model-2. Sosyal harcamalar sendikal yoğunluğun (homojen biçimde) Granger nedeni değildir	19.01	18.45**	0.000	18.51**	0.000

Açıklama: ** p<0.01'dir. Uygun gecikme uzunluğu Akaike bilgi kriteri (AIC) ile belirlenmiştir. Olasılık değeri 1000 bootstrap ile elde edilmiştir. CD-test Pesaran (2004) tarafından önerilen CD_{LM} testidir.

SONUÇ

Bu çalışmada, sendikalaşma ile sosyal harcamalar arasındaki olası iki yönlü ilişki ampirik olarak incelenmiştir. Bu kapsamda, 24 OECD ülkesinin 1990-2015 dönemi verileri kullanılarak ve 8 ayrı ampirik model; Driscoll-Kraay panel sabit etkiler ve Dumitrescu-Hurlin (2012) panel nedensellik analizleri ile tahmin edilmiştir. Tüm modellerin ortak regresyon tahmini sonuçlarına göre, OECD ülkelerinde 1990 sonrası dönemde, sendikal yoğunluk oranlarındaki [sendikalaşma] artışlar, sosyal harcamalar üzerinde zayıf ancak anlamlı bir artışa neden olmaktadır. Bu sonuç, araştırmanın birinci hipotezinin (H1) desteklendiğini ifade etmektedir. Yine tüm modellerin ortak regresyon tahmini sonuçlarına göre, OECD ülkelerinde 1990 sonrası dönemde sosyal harcamalardaki artışlar sendikal yoğunluk oranlarını [sendikalaşma] anlamlı bir şekilde ancak görece daha fazla arttırmaktadır. Bu sonuç, araştırmanın ikinci hipotezinin (H2) de desteklendiği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda sonuçlar sosyal harcamaların sendikalaşmayı yükselterek bir politika geri besleme etkisi ortaya çıkardığı iddiasını da desteklemektedir.

Araştırma kanıtlarını güçlendirebilmek amacıyla regresyon analizlerine ilave olarak panel nedensellik analizi de uygulanmıştır. Nedensellik analizinin sonuçları da regresyon analizleri ile ortaya konulan iki yönlü ilişkiye ve politika geri besleme etkisinin geçerliliğine yönelik güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır. Panel nedensellik analizlerinin sonuçlarına göre 1990 sonrası dönemde OECD ülkelerinde sendikal yoğunluk oranları [sendikalaşma], sosyal harcamaların nedeni iken sosyal harcamalar da sendikal yoğunluk oranlarının [sendikalaşma] nedenidir. Dolayısıyla sendikalaşma ve sosyal harcamalar arasında iki yönlü nedensellik bulunmaktadır.

Her ne kadar tahmin edilen katsayılar açısından farklılıklar olsa da bu çalışmanın sonuçları ile 1980 sonrası dönem için ve 30 OECD ülkesi örnekleminde benzer ilişkileri araştıran Hoghe ve Oser (2016)'ın çalışmasının sonuçları ortaktır. Ayrıca, araştırma sonuçlarımız, genel kanaatin aksine, OECD ülkelerinde 1990 sonrası dönemde de sendikaların politika inşa sürecinde söz sahibi olmaya devam

ettiğini ortaya koymakta ve sendikalaşmanın sosyal harcamalar için önemli olduğunu ampirik olarak ortaya koyan az sayıda çalışmanın (örneğin bkz. Béland 2001; Bradley ve diğerleri 2003; Pontusson 2013; Zárate Tenorio, 2014) sonuçlarını desteklemektedir.

Bu çalışmanın sonuçları, işçi hareketlerindeki zayıflamanın koordine edilmiş sosyal politikalar yoluyla geri döndürülebileceğine ilişkin bir takım ipuçları sunmaktadır. Buradan hareketle, yurttaşların siyasal ve sosyal katılımını artıracak sosyal politikalar tasarlanabilirse, sosyal hareketlerin ekonomik ve siyasal yapı içerisindeki geleneksel işlevlerini arttıracak geri besleme örüntüleri ortaya çıkabilir. Ancak bu çalışma spesifik sosyal politika araçlarıyla kurumsal yapılar arasındaki ilişkileri açıklayamamaktadır. Bu ilişkilerin nasıl oluştuğunu ortaya çıkarılabilmek için yeni ampirik araştırmaların yapılması faydalı olacaktır. Ayrıca bu çalışmanın araştırması, sendikalaşma ile sosyal harcama arasında iki yönlü etkileşimi ortaya koymakla birlikte bu etkileşimin farklı refah rejimlerinde geçerli olup olmadığına ve/veya ülkeler arasında nasıl değiştiğine yönelik bir fikir vermemektedir. Dolayısıyla izleyen çalışmalarda bu kısıtlar da dikkate alınarak çalışmanın kapsamı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- Baum, C. F. (2001). Residual diagnostics for cross-section time series regression models. *The Stata Journal*, 1(1), 101-104.
- Bean, R., & Holden, K. (1994). Determinants of trade union membership in OECD countries: a survey. *International Journal of Manpower*, 15(6), 4-35.
- Beck, N., & Katz, J. N. (1995). What to do (and not to do) with time series cross-section data. *American Political Science Review*, 89(3), 634-647
- Béland, D. (2001). Does labor matter? Institutions, labor unions and pension reform in France and the United States. *Journal of Public Policy*, 21(2), 153-172.
- Béland, D., & Schlager, E. (2019). Varieties of policy feedback research: Looking backward, moving forward. *Policy Studies Journal*, 47(2), 184-205. <https://doi.org/10.1111/psj.12340>
- Bhargava, A., Franzini, L., & Narendranathan, W. (1982). Serial correlation and the fixed effects model. *The Review of Economic Studies*, 49(4), 533-549.
- Boreham, P., Hall, R., & Leet, M. (1996). Labour and citizenship: the development of welfare state regimes. *Journal of Public Policy*, 16(2), 203-227.
- Bradley, D., Huber, E., Moller, S., Nielsen, F., & Stephens, J. D. (2003). Distribution and redistribution in postindustrial democracies. *World Politics*, 55(2), 193-228.
- Cameron, David R. (1978). The Expansion of the Public Economy: A Comparative Analysis. *The American Political Science Review*, 72(4), 1243-1261.
- Campbell A. L. (2018). Policy Feedback. *obo in Political Science*. doi: 10.1093/obo/9780199756223-0235
- Campbell, A. L. (2003). *How Policies Make Citizens: Senior Political Activism and the American Welfare State*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Campbell, A. L. (2012). Policy makes mass politics. *Annual Review of Political Science*, 15, 333-351.
- Canikalp, E., & Unlukaplan, I. (2017). Political determinants of social expenditures in Greece: an empirical analysis. *Public Sector Economics*, 41(3), 359-377.
- Checchi, D., & Visser, J. (2005). Pattern persistence in European trade union density: A longitudinal analysis 1950–1996. *European Sociological Review*, 21(1), 1-21.
- Çelik, A. ve Lordoğlu, K. (2006). Türkiye’de resmi sendikalaşma istatistiklerinin sorunları üstüne. *Çalışma ve Toplum*, 2, 11-30.
- Dilaveroğlu, A. (2017). Kamu Politika Sürecinin Politik Çevre Bağlamında Değerlendirilmesi. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 6(2), 37-51.
- Donado, A. & Walde, K. (2012). How trade unions increase welfare. *Economic Journal*, 122(563), 990–1009.
- Driscoll, J. C., & Kraay, A. C. (1998). Consistent covariance matrix estimation with spatially dependent panel data. *Review of Economics and Statistics*, 80(4), 549-560.
- Dumitrescu, E. I., & Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460.
- Dunlop, C. A., & Radaelli, C. M. (2020). The lessons of policy learning: Types, triggers, hindrances and pathologies. In *A Modern Guide to Public Policy*. Edward Elgar Publishing.
- Ebbinghaus, B., Gobel, C. & Koos, S. (2011). Social Capital, “Ghent” and Workplace Contexts Matter: Comparing Union Membership in Europe, *European Journal of Industrial Relations*, 17(2), pp. 107–24.
- Eicke, L., & Weko, S. (2022). Does green growth foster green policies? Value chain upgrading and feedback mechanisms on renewable energy policies. *Energy Policy*, 165, 112948. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2022.112948>
- Golden, M. (1993). The Dynamics of Trade Unionism and National Economic Performance, *American Political Science Review*, Vol. 87(2), pp. 437–54.
- Greene, W. H. (2012). *Econometric analysis* (7th edition). Harlow: Pearson.
- Hall, P. A. & Soskice, D. (2001). An Introduction to Varieties of Capitalism, in *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, (Ed.) Hall P. A. & Soskice, D., Oxford: Oxford University Press, pp. 1-68.
- Hausman, J. A. (1978). Specification tests in econometrics. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1251-1271.
- Hirsch, B. T. (1980). The Determinants of Unionization: An Analysis of Interarea Differences. *ILR Review*, 33(2), 147–161. <https://doi.org/10.1177/001979398003300201>
- Hirsch, B. T., & Berger, M. C. (1984). Union Membership Determination and Industry Characteristics. *Southern Economic Journal*, 50(3), 665–679. <https://doi.org/10.2307/1057983>
- Hodder, A., & Edwards, P. (2015). The essence of trade unions: understanding identity, ideology and purpose. *Work, Employment and Society*, 29(5), 843–854. <https://doi.org/10.1177/0950017014568142>

- Hoechle, D. (2007). Robust standard errors for panel regressions with cross-sectional dependence. *The Stata Journal*, 7(3), 281-312.
- Hooghe M. & Oser J. (2016). Trade Union Density and Social Expenditure: A Longitudinal Analysis of Policy Feedback Effects in OECD Countries, 1980–2010, *Journal of European Public Policy* 23(10), pp. 1520-1542
- Howell, D. R., Baker, D., Glyn, A. & Schmitt, J. (2007). Are Protective Labor Market Institutions at the Root of Unemployment? A Critical Review of the Evidence. *Capitalism and Society* 2(1), 1–73.
- Hyman, R. (2001). *Understanding European trade unionism*. London: SAGE.
- Jacobs, A. M., & Weaver, R. K. (2015). When policies undo themselves: Self-undermining feedback as a source of policy change. *Governance*, 28(4), 441-457.
- Jaumotte, M. F., & Osorio, M. C. (2015). *Inequality and Labor Market Institutions*, International Monetary Fund. Discussion Note No 15(14), pp. 1-31.
- Jordan, J. (2013). Policy feedback and support for the welfare state. *Journal of European Social Policy*, 23(2), 134–148. <https://doi.org/10.1177/0958928712471224>
- Kaymaz, V. (2018). OECD ülkelerinde sosyal harcamaların belirleyicileri. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(2), 118-130.
- Larsen, E.G. (2019), Policy Feedback Effects on Mass Publics: A Quantitative Review. *Policy Studies Journal*, 47(2): 372-394. <https://doi.org/10.1111/psj.12280>
- Lewkowicz, J., & Lewczuk, A. (2017). An institutional approach to trade union density. the case of legal origins and political ideology. *Central European Economic Journal*, 2(49), 35-49.
- Lopez, S. H. (2004). *Reorganizing the rust belt: An inside study of the American labor movement*. University of California Press.
- Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye’de sendikalaşma evreleri ve sendikalaşmayı etkileyen unsurlar. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 161-189.
- Mettler, S., & SoRelle, M. (2018). Policy feedback theory. In P.A Sabatier & C.M Weible (Eds.), *Theories of the policy process* (pp. 103-134). Taylor & Francis.
- Mina, W. (2021). Do labor market flexibility and efficiency increase government social protection expenditures?. *Applied Economics*, 53(33), 3871-3887.
- Moore, W.J. (1998). The determinants and effects of right-to-work laws: A review of the recent literature. *Journal of Labor Research* 19(3), 445–469. <https://doi.org/10.1007/s12122-998-1041-z>
- Ng, I. (1987). The economic and political determinants of trade union growth in selected OECD countries. *Journal of Industrial Relations*, 29(2), 233-242
- OECD. (2020). Social expenditure (SOCX) update 2020: Social spending makes up 20% of OECD GDP, OECD, Paris, <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm>.
- OECD. (2022). Trade unions: Trade union density. OECD Employment and Labour Market Statistics (database), <https://doi.org/10.1787/data-00371-en> (accessed on 26 June 2022).
- Orloff, A. S., & Skocpol, T. (1984). Why Not Equal Protection? Explaining the Politics of Public Social Spending in Britain, 1900-1911, and the United States, 1880s-1920. *American Sociological Review*, 49(6), 726–750. <https://doi.org/10.2307/2095527>

- Patashnik, E. M., & Zelizer, J. E. (2013). The struggle to remake politics: Liberal reform and the limits of policy feedback in the contemporary American state. *Perspectives on Politics*, 11(4), 1071-1087.
- Pesaran, M. H. (2004) General diagnostic tests for cross section dependence in panels, IZA discussion paper No. 1240.
- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
- Pierson, P. (1993). When effect becomes cause: Policy feedback and political change. *World politics*, 45(4), 595-628.
- Pierson, P. (2000). Increasing Returns, Path Dependence, and The Study of Politics, *American Political Science Review*, 94(2), 251-67.
- Pontusson, J. (2013). Unionization, inequality and redistribution. *British Journal of Industrial Relations*, 51(4), 797-825.
- Potrafke, N. (2009). Did globalization restrict partisan politics? An empirical evaluation of social expenditures in a panel of OECD countries. *Public Choice*, 140(1), 105-124.
- Riley, N. M. (1997). Determinants of union membership: A review. *Labour*, 11(2), 265-301.
- Schnabel C. (2020) Union Membership and Collective Bargaining: Trends and Determinants. In: Zimmermann K.F. (eds) *Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57365-6_202-1
- Schnabel, C. and Wagner, J. (2007), Union density and determinants of union membership in 18 EU countries: evidence from micro data, 2002/03. *Industrial Relations Journal* 38:5-32. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2338.2007.00433.x>
- Soares, M. M., & Machado, J. A. (2020). Effects of federalism on social policies in a comparative perspective: Argentina and Brazil. *Brazilian Political Science Review*, 14(3), 1-37.
- Thelen, K. (2001). Varieties of Labor Politics in the Developed Democracies. in *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, (Ed.) Hall P. A. & Soskice, D., Oxford: Oxford University Press, pp. 71-103.
- Visser J.; Hayter, S.; Gammarano, R. (2015). Trends in collective bargaining coverage: Stability, erosion or decline? Geneva: ILO, Labour Relations and Collective Bargaining Policy Brief No. 1.
- Weir, M., Orloff, A.S. & Skocpol, T. (1988). Introduction: Understanding American Social Politics. In *The Politics of Social Policy in the United States*, ed. Margaret Weir, Ann Shola Orloff, and Theda Skocpol. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1-36.
- Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric analysis of cross section and panel data*. Cambridge: MIT Press.
- Zarate Tenorio, B. (2014). Social spending responses to organized labor and mass protests in Latin America, 1970-2007. *Comparative Political Studies*, 47(14), 1945-1972.